

Rudolf Schmidt

Jeg tror, jeg fik en Kunstners Greb
og ofte sindrigt hamred Malmet;
jeg tror, jeg Ædelstenen sleb,
saa med en Glans saa rig og fuld
den, uden Plet og aldrig falmet,
stod fattet i det blanke Guld.

Men dette ved jeg ganske vist,
at meget mer mig blev betroet,
som aldrig fandt den rette Frist,
men blev lig Ertsens blege Gren,
der glimter, sært i Bugter snoet,
i den fra Gruben hugne Sten.

Rudolf Schmidt.

*Det paa Titelbladet meddelte Digt findes ikke
i nogen af Digtsamlingerne og har, saa vidt vi-
des, ikke tidligere været trykt.*

*Mottoet er taget fra et af Rudolf Schmidts
Breve.*

INDHOLD.

	Side
Et Ord til Indledning	1
I Barndomshjemmet	4
Ved Boghandelen	24
Til Artium	40
Digtning og Polemik i Tresserne	53
„For Idé og Virkelighed“	67
Paa Index	74
Sejr og Nederlag	81
Dødvande	112
Novelledigtning	117
Yderligere Produktion i Firserne. Biografiske Smaating	129
I Tyskland	143
Det sidste Tiaar	148
Slutning	156

HOLGER JØRGENSEN

RUDOLF SCHMIDT

EN DIGTERSKÆBNE

ENHVER MAA YDE SIT OG
LADE EFTERTIDEN DØMME

KØBENHAVN
DET SCHØNBERGSKE FORLAG
ERNST BIERBERG & MICHAEL H. JENSEN
1906

m 99.4
Sc 47.7
A

944.71

SILKEBORG NY BOGTRYKKERI • JOHANSEN & JØRGENSEN

3814300

ET ORD TIL INDLEDNING.

DET hændte en Dag for nogle Aar siden, at en dansk Præst under et Ophold i Østrig blev spurgt, hvad Landsmand han var. Da han nævnte sit beskedne Hjemland, udbrod Spørgeren: „Ah, De er fra Danmark! Det er dèr, den store Digter Rudolf Schmidt lever!“

Den gode Præst blev i høj Grad overrasket ved dette Udbrud — og tillige en Smule flov. „Schmidt, Schmidt!“ tænkte han, „hvem i Alverden er det?“ Havde han faaet Tid til det, vilde han være kommen med en spagfærdig Ytring om, at der maatte foreligge en Fejltagelse: vi havde i Danmark ingen Digter af det Navn. Men den livlige Østriger havde faaet Munden paa Gled og talte vidt og bredt om „Der verwandelte König“, „Nicodemus“ og en hel Bunke „Novellen“, saa det for Danskeren var komplet umuligt at standse ham. Og nu skete det, at der hos Præsten lidt efter lidt meldte sig en svag Erindring om, at han virkelig af og til havde hørt Rudolf Schmidt nævne, men sandelig aldrig paa en saadan Maade, at han havde følt sig fristet til at gøre Bekendtskab med hans Arbejder.

At det kunde gaa en Mand saaledes til Trods for det ret fyldige Kendskab til dansk Litteratur, som han dog mente at sidde inde med, er i Grunden forklarligt nok. Rudolf Schmidt er bleven haanet og tiet ihjel med en Ihærdighed og Konsekvens, der kunde vække Beundring, hvis den ikke var saa uretfærdig. Følgen er bleven, at han vistnok er den mindst kendte af nyere Forfattere. Rundt omkring i Landet, saavel i private Bogskabe som i Skole- og Folkebogsamlinger finder man en Mængde Ubetydeligheder fyldigt repræsenteret, medens det næsten er en Umulighed at opdrive en Bog af Schmidt. I de fleste af vore mindre Litteraturhistorier, selv i saadanne, der bruges paa Latinskoler og Seminarier, er han enten slet ikke nævnt, eller han maa nøjes med en beskedent Plads i et „Litteraturleksikon“ bag i Bogen, hvorfor det kun er en ringe Del af Ungdommen, der kommer til at gøre Bekendtskab med ham.

Dette er imidlertid Synd og Skam. Rudolf Schmidt har beriget vor Litteratur med saa ypperlige Ting, at han vel fortjener, at vi ikke lader hans Navn gaa i Glemmebogen. Den Ungdom, der ikke lærer hans Arbejder at kende, bliver heller ikke vejledet, som den har Krav paa at blive det; den bliver narret for noget af det bedste, der er frembragt i den sidste Menneskealder.

Det er en Fejl at blive uretfærdig i Kampens Hede, men det er en Forbrydelse at fremture i

Uretfærdigheden, naar Kampen længst er forbi. Den Strid, hvorunder Rudolf Schmidt fik saa mange imod sig, har vort Slægtled ingen Del i; den tilhører Fortiden. Os tilkommer det efter fattig Evne at raade Bod paa den Uretfærdighed, Striden affødte.

For at gøre en Begyndelse i denne Retning har jeg skrevet nærværende Bog. Kunde den give Folk Lyst til at læse blot en enkelt af den afdøde Forfatters Bøger, saa er Hensigten naaet; thi den, der først har læst én, skal nok faa Lyst til at fortsætte.

— Fra forskellige Sider er der med stor Beredvillighed stillet Breve og Oplysninger til min Disposition. Især skylder jeg i saa Henseende Forfatterne Hr. Alfred Ipsen og Hr. P. A. Rosenberg, Hr. Professor Hermann Varnhagen, Erlangen, Hr. Professor Fr. Dahl, Hr. Revisor C. Bayer og Hr. Købmand Karl Petersen, København, megen Tak. Den Hjælp, jeg paa denne Maade har faaet, har været saa meget mere kærkommen, som jeg desværre ikke har haft Adgang til Rudolf Schmidts efterladte Papirer. De ligger forvarede i Universitetsbibliotekets Arkiv, og Hr. Overbibliotekar S. B. Smith mener ikke at kunne gøre dem tilgængelige før efter en længere Aarrække.

I BARNDOMSHJEMMET.

I

RUDOLF SCHMIDTS Forældre var begge af fremmed Afstamning, Faderen Søn af en indvandret Mecklenborger, Moderen Datter af en Eskadron-Sadelmager Corel, der formodedes at nedstamme fra en forjaget Huguenotfamilie.

Hvad der har bevæget Bedstefaderen, Karl Schmidt, til sammen med sine Brødre at forlade Tyskland, vides ikke, men adskilligt tyder paa, at det ikke blot har været en ungdommelig Udvandreløst, der har drevet ham. Det Efternavn, han gav sig her i Danmark, og som han efterlod sine Børn, synes at have været paataget, og hans Had til alt Tysk, hans skadefro Haan, naar han hørte om Napoleons Sejre i Tyskland, lader formode, at han paa en eller anden Maade har følt sig forurettet i sit Fædreland og derfor har vendt det Ryggen. Han var en ret kundskabsrig Mand, stærkt paavirket af den franske Revolutions Ideer og en ivrig Discipel af Rousseau. I København fik han en Stilling som Arbejderformand ved det østersøiske Kompagnis Oplagspladser og havde derved sit gode Udkomme, indtil han, da han alle-

rede var godt til Aars, giftede sig for anden Gang og fik en Hustru, der var lidenskabelig Spiller i Tallotteriet. Hver Skilling, hun kunde faa fat i, gik til denne Institution. Indholdet af de velforsynede Linnedkister omsattes i Penge, og det ene Stykke Bohave efter det andet blev solgt for at skaffe Midler til fortsat Spillen. Da den gamle Mand kom under Vejr med Hustruens Letsindighed, var han allerede saa forarmet, at han, da han kort efter døde, ikke efterlod sine Børn noget som helst.

Der var fire Sønner, af hvilke den yngste, Simon Peter, blev Fader til Digteren. Han var født i Aaret 1800 og ikke mere end $12\frac{1}{2}$ Aar, da han blev nødt til at sørge for sig selv, kun ejende, hvad han gik og stod i. Endnu før sin Konfirmation maatte han gaa i Lære hos en Skomager Hellesen, en streng Mester, hos hvem Fritiden og Bekvemmelighederne var indskrænket til det mindst mulige. Kun hveranden Søndag Eftermiddag fik han Lov til at trække frisk Luft. Til daglig sad han fra Kl. 5 om Morgenen til sent om Aftenen paa Værkstedet for saa at ombytte dette Opholdssted med det lille Loftsrums, hvor det regnede ned i Sengen til ham, og hvor han de fleste Vintermorgener vaagnede med Rimfrost i Haaret. Takket være Faderens Rousseau-Dyrkelse og hans deraf følgende Opdragelsesprincipper var Simon Peter imidlertid bleven hærdet, fra han var ganske lille. Han kunde der-

for glæde sig ved et bomstærkt Helbred, der satte ham i Stand til at komme ud over den strenge Læretid uden at sætte sit gode Humør og sin medfødte Energi til.

I Efteraaret 1820 blev han Svend og gjorde samtidig den Opdagelse, at medens han havde lært at sy Sko og Støvler, havde han næsten helt glemt at læse og skrive. Ved Flid og Udholdenhed i sine nu lidt rigeligere Fritimer naaede han dog snart at faa de sparsomme Skolekundskaber genopfrisket og forøget. Ved stadig fortsat Læsning erhvervede han sig efterhaanden et ikke ringe Kendskab til æstetisk, historisk og populær-medicinsk Litteratur, og da han var i Besiddelse af en livlig Fantasi og en selvstændig Dømmekraft, kom hans aandelige Horisont snart til at ligge adskillige Grader over hans Omgivelsers.

Da han i April 1825 giftede sig, havde han ved Flid og Sparsommelighed omtrent faaet samlet det fornødne Indbo; men lidt manglede der dog, og hænges i maatte der fremdeles. Især kneb det, da han Aaret efter blev Fader og omtrent samtidig gjorde Mesterstykke. Begge Dele kostede Penge, det sidste vel nok mest. For at kunne dække Omkostningerne og efter Tidens Skik og Brug gøre et flot Gilde for Lavets Oldermænd og de tilkaldte Skuemestre, saa han sig nødsaget til at pantsætte de Møbler, han Aar igennem havde slidt for at samle. Skilling maatte igen lægges til Skilling, Daler til Daler, før han havde

generhvervet den fulde Ejendomsret, og der gik undertiden Maaneder, hvor han bogstavelig ikke satte sin Fod paa Gaden. Mens Konen passede Huset — og det gjorde hun med en Samvittighedsfuldhed, der ikke var mindre end hans — sad Manden Dag ud og Dag ind bøjet over sin Læst. Naar han saa endelig tog sig en lille Udgangstur paa en halv Eftermiddag, var det rigtig nok ogsaa, som han „gik i Luften“; men saadan en Smule frisk Luft engang imellem og lidt Læsning om Aftenen var tilstrækkelig til at holde Humøret og Livsmodet vedlige. De smaa Kaar virkede anspændende, men ikke nedtrykkende paa ham.

II

I dette Arbejdshjem var det, Rudolf Schmidt voksede op. Han blev født paa Fødselsstiftelsen den 25de Juli 1836 og blev Dagen efter døbt med Navnene Peter Karl Rudolf. Omtrent samtidig flyttede hans Forældre fra Hjørnet af Springgade og Møntergade til Klareboderne Nr. 1 — det nuværende Nr. 16 — og i denne Ejendom — først en kort Tid i Kælderen, saa paa 2den Sal — henlevede vor Forfatter de første 42 Aar af sit Liv.

Lejligheden var ikke stor — kun tre Værelser og en lille mørk Alkove. Det bedste af Værelserne, „Salen,“ hvortil der var egen Indgang, blev endda lejet ud, og til daglig opholdt hele

Familien sig i Værkstedet, for at den lille Stue ved Siden af kunde holdes pæn og pyntelig for de Kunder, der indfandt sig. Da der efterhaanden var blevet saa meget Arbejde, at der kunde holdes et Par Læredrenge, maatte disse sove i en Slagbænk i Køkkenet.

Men det var ingenlunde noget trist Liv, der førtes i disse smaa Lokaliteter. Der var nok til bringe Afveksling og Munterhed under det ensformige Arbejde. Mester var en god Fortæller, og medens Naalen tog Sting efter Sting og Pløkker hamredes i, fortalte han om, hvad han havde læst, eller meddelte lystige Historier om sine Farbrødre, der havde hørt til Københavns stærke Mænd og tit og ofte havde spillet de gamle Natvægtene et godt Puds. Ret jævnlig kom ogsaa en og anden af Husets Beboere for at søge Hjælp hos den flittige Skomager, der var bekendt baade som en „lærd“ Mand og som noget af en Tusindkunstner. Hvad enten det gjaldt et godt Husraad mod et Ildebefindende, eller det var et Stykke Bohave, det var galt med, saa henvendte man sig til ham — og sjældent forgæves. De Konsultationer, han i den Anledning gav, fornøjede ham selv og vakte udelt Beundring hos alle tilstedeværende.

Flere af Kunderne bragte ogsaa med sig et Pust af Livet der uden for Værkstedet, som gjorde godt, og som der tit kunde leves paa i flere Dage. Især naar Weyse kom, følte det

som noget festligt lige fra Mester selv og ned til den arrige Puddel. Denne plejede at fare rasende op, saa snart den hørte en anden Hund gå udenfor, men undertiden skete det, at der paa Trappegangen lød en Gøen, som fik den til imod Sædvane at logre nok saa venligt med Halen. Saa vidste man, at det var den store Komponist, der meldte sin Ankomst. Hele Timer kunde han slaa sig til Ro i det lille Værksted, siddende paa en trebenet Skomagerstol. Han passiarede da om løst og fast med dets Beboere eller fortalte morsomme Smaatræk fra sit eget Liv.

Om Aftenen blev der tit læst højt. I et Lejebibliotek laante man Ingemanns Romaner, de første af Carit Etlars Fortællinger o. lign., undertiden ogsaa en Del oversatte Ting, hvis litterære Værd ikke altid var uomtvisteligt, men som ved en spændende Handling og farvestærke Billeder var godt skikket til at sætte Fantasien i livlig Bevægelse.

Selskabelighed dyrkedes derimod ikke. Moderen ivrede tit for at faa dannet en lille Omgangskreds, da det dog var saa rart, „naar den ene kom til den anden,“ men herom vilde Faderen ikke høre tale. Den Snak og Morskab, der plejedes ved saadanne Sammenkomster, interesserede ham ikke, og det var derfor kun sjældent, at der blev inviteret et Par fremmede, eller at Familien selv kom til Gæstebud hos andre. Skovture eller blot en af de almindelige Udflugter med

Madkurv til Frederiksberg Have foretoges aldrig, men Moderen besøgte af og til en Broderdatter, der tjente i en Villa paa Strandvejen, eller en gammel Veninde paa Hauserplads, og paa disse Ture tog hun næsten altid den lille Rudolf med. Undervejs fortalte hun saa den videbegærlige Dreng mangt og meget, bl. a. om de spanske Troppers Ophold i Slagelse, hvor hun var født, om deres mange ejendommelige Skikke, deres Forkærlighed for raa Agurker, deres venlige Imødekommenhed mod Byens Folk og endelig om deres Afvæbning og Indespærring i St. Mikkels Kirke. Eller hun fremsagde for ham nogle af de Folkeviser, der endnu i hendes Barndom blev sungne af den lavere Borgerstand, og af hvilke hun lige til sin Død kunde adskillige udenad. Det siger sig selv, at Drengen paa disse Spadsereture ligesom hjemme i Værkstedet, naar Faderen fortalte eller læste højt, var lutter Øre, og længe før han fik lært sin A-B-C, rummede hans Hjerne en Mangfoldighed af brogede Forestillinger og spredte historiske Kundskaber.

I en Alder af henved 7 Aar blev han sat i en Pigeskole, hvor der fandtes en Forberedelsesklasse for Drengene, og Aaret efter overflyttedes han til en Hr. Bunkeflods Skole, hvor tidligere hans Broder, der nu forlængst var konfirmeret og kommen i Lære, havde faaet sin sparsomme Undervisning. Store Ting var det ikke, han lærte her. Børnene maatte kunne gengive en Del Lære-

bøgers Ordlyd udenad, men om Forstaaelse af det læste var der som Regel ikke Tale. Foruden i de almindelige Skolefag undervistes der ogsaa i Tysk og Fransk, men særlig i sidstnævnte Sprog var det kun meget lidt, der blev naaet. I øvrigt led Skolegangen for Rudolf Schmidts Vedkommende stærkt under, at han i længere Tid blev hjemsogt af en hel Række Sygdomme, først Mæslinger, saa en haardnakket Kighoste og til sidst en meget langvarig Brysthindebetændelse. Faderen, der saa tit havde doktoreret paa Husets forskellige Beboere, havde denne Gang afgjort Uheld med sin Kunst. Da Lægen omsider blev tilkaldt, var Drengen haardt medtaget, og det saa en Tid lang ud til, at han skulde dø. Selv under denne Sygdom maatte han ligge paa en Sofa i Værkstedet og endda hver Nat dele det knebne Leje med sin ældre Broder.

Imidlertid viste det sig, at Sønnen havde arvet noget af Faderens stærke Natur. Han kom sig, om end kun langsomt. Under Rekonvalescensen fik han ved et Tilfælde fat i en Oversættelse af „Købmanden i Venedig,“ og dette storslaaede Digterværk, hvor den dramatiske Spænding tit naar en Højde som faa andre Steder, overvældede aldeles den lille Fyr. Ganske naturligt var det Scenen i Retssalen, der gjorde stærkest Indtryk paa ham. Antonio og Shylock og Portia fyldte i lang Tid hele hans Forestillingskreds og udelukkede enhver Tanke om noget som helst

andet. Ogsaa Frierscenen med de tre Æsker greb ham stærkt. Halvt ubevidst følte han sig glad ved Tanken om, at den simple Blyæske kunde rumme den højeste Lykke.

Kort efter fik han for første Gang Lejlighed til at komme i Teateret. Hans Fader havde faaet en Læredreng, der var Halvbroder til Skuespiller Knudsen ved det kongelige Teater, og som paa Grund af dette Slægtskab kunde glæde sig ved fri Adgang til Parterret med Ret til nu og da at tage en Bekendt med. Paa denne Maade fik Rudolf Schmidt „Sparekassen“ af Hertz og Scribes „Ovrraskelser“ samt enkelte andre Stykker at se. Det morede ham meget saadan at komme paa Komédie, men hvad han saa, betog ham ikke nær, som Læsningen af Shakespeares Drama havde gjort.

Imidlertid var han bleven 11 Aar gammel, og Faderen, der mente, at den læselystne Dreng burde drive det til noget mere end en almindelig Haandværker, saa sig nu om efter en Skole med noget fyldigere Undervisning end Bunkeflods. Valget faldt paa en Borgerskole, der forestodes af en teologisk Kandidat ved Navn Møller, og til denne blev Sønnen overflyttet. Om Undervisningen virkelig var stort bedre her end i den forrige Skole, er vel tvivlsomt. Maaske drev Eleverne det nok en Del videre i Sprog og enkelte andre Fag, men synderlig Betydning i den Henseende fik Flytningen sikkert ikke.

Derimod kom den af en helt anden Grund til at indvirke stærkt paa Drengens Udvikling, idet han her for første Gang fandt en Kammerat, han kunde slutte sig til.

Denne Kammerat hed Karl Frederik Clausen, var Søn af en Madam Clausen i Studiestræde og Brodersøn af den bekendte Professor H. N. Clausen, der ydede Svigerinden en maanedlig Understøttelse. Den lille Familie sad smaat i det, havde det maaske endnu knappere end Skomagerens, men de smaa Værelser i Studiestræde havde, trods al deres Tarvelighed, dog noget ved sig, der mindede om fordums Velstand og ligesom bragte Bud fra en rigere Verden end den, Rudolf Schmidt hidtil havde kendt. Han følte sig vel tilpas i de to hyggelige Stuer og kom der gerne, især da han opdagede, at der var god Adgang til Bøger. Madam Clausen selv havde rigtignok ikke mange af dem, men hun laante sig frem hos velhavende Bekendte og Slægtninge, og hendes lille Gæst fandt her Lejlighed til at gøre Bekendtskab med adskillige af den danske Litteraturs Mesterværker. Under et af sine første Besøg fik han saaledes fat i Oehlenschlägers „Aladdin“, og næppe havde han begyndt at læse denne Eventyrdigtning, før han blev saaledes revet med, at han var fuldstændig døv for hvert Ord, man henvendte til ham. Siddende paa en Skammel under Vinduet nød han i fulde Drag det hele Digt fra Ende til anden.

Scene for Scene, Vers for Vers slog ned i ham og fandt Genklang i hans egen Sjæl. Alt, hvad han tidligere havde hørt og læst, blegnede fuldstændig for det nærværende. Selv „Købmanden i Venedig“ og det overvældende Indtryk, dette Drama et Par Aar tidligere havde gjort paa ham, traadte helt i Baggrunden. Han siger selv mange Aar senere, at han ved Læsningen af „Aladdin“ „for første Gang fornå, hvad Poesi egentlig er, og siden hine to Eftermiddage har jeg aldrig følt Virkningen i samme Grad.“*)

Efter „Aladdin“ kom Turen til Oehlenschlägers „Nordiske Digte“, Blichers Noveller, H. C. Andersens „Kun en Spillemand“ o. fl. a. Ogsaa Shakespeare lærte han nærmere at kende, idet han bl. a. læste „Kong Lear“ og „Othello“.

Det var en ny Verden, der oplodes for ham gennem alle disse Bøger, en Verden saa rig og stor og afvekslende, at han ikke kunde blive træt af stadig at trænge dybere og dybere ind i den. Dag efter Dag kunde han komme og tage Plads paa den lille Skammel for saa at blive siddende ganske stille med sin Bog, indtil Madam Clausen eller hendes Søn greb forstyrrende ind ved at opfordre ham til at gaa med en Tur, eller det gamle Stueur sagde ham, at det nu

*) Dette og flere følgende Citater skriver sig fra Rudolf Schmidts „Brudstykker af en Levnedsskildring“, der findes i „Husvennen“ 1891—92 og 1892—93. Han har der skildret sit Liv til 1861.

var paa Tiden at komme hjem igen. Han haabede i sit stille Sind, at noget af alt det eventyrlige og spændende, han læste om, en Dag skulde rykke ham nærmere ind paa Livet og møde ham som noget virkeligt, saa at han selv kunde komme til at leve med i det. Og hans Haab blev ikke beskæmmet. Det følgende Aar — 1848 — bragte ham i rigt Maal alt, hvad han i denne Retning kunde ønske sig.

III

For Rudolf Schmidts Forældre som for det store Flertal af den lavere Borgerstand kom Slesvig-Holstenernes Oprør aldeles uventet. Man havde ikke taget Del i det politiske Røre i Fyrerne, kendte lidet eller intet til de truende Forhold i Hertugdømmerne og troede, at der var Fred og ingen Fare. Da man saa pludselig blev belært om det modsatte, virkede denne Belæring som en Gnist i en Krudttønde — Forbitrelsen mod Oprørerne, Lyst og Mod til at bekæmpe dem blev vakt i et Nu i alle Lag af Befolkningen.

Skomager Schmidt havde efter sin Fader arvet en god Portion Had til alt Tysk, og da dette Had nu fik saa rigelig Næring, gav det sig næsten daglig til Kende. For ham som for alle andre stod det klart, at det danske Folk kun havde ét at gøre: hurtigst muligt at „bukke begge

Ender sammen paa Oprørerne“ og lære dem deres Afmagt at kende. At dette nok skulde lykkes, var der ingen, der tvivlede om.

Rudolf Schmidt og Karl Clausen blev naturligvis grebne af den almindelige Begejstring. Hver eneste Dag Kl. godt 5, naar Aftensmaden var spist, travede de ud paa Nørrefælled for sammen med saa mange andre at overvære Rekrutternes Øvelser. Det var med Ærefrygt og Beundring, de saa paa de travle Jenser, som her fik lært de forskellige Geværgreb for om kort Tid at anvende dem i en Kamp paa Liv og Død. Hvad Skomagersonnen havde tænkt og drømt under al sin Læsning, det eventyrlige, som han havde længtes efter, syntes nu virkelig at træde ham i Møde. Her stod han jo Ansigt til Ansigt med Heltene i det spændende Drama, der snart skulde opføres ovre i Sønderjylland. Han saa dem eksercere, hørte dem i Pauserne le og spøge eller synge „Den tapre Landsoldat“, og han lærte i de Timer, han tilbragte paa Fælleden, hvad det vil sige at høre til en bestemt Nation, at føle sig som ét med det hele Folk.

Hele Foraaret levede han paa Efterretningerne derovre fra „det omstridte Land“. Sejren ved Bov, Tilbagetoget fra Slesvig, Træfningerne ved Nybøl og Dybbøl optog ham helt og holdent og gav hans Tanker nok at sysle med. Da der hen paa Sommeren blev sluttet Vaabenstilstand, vilde han sikkert have savnet de militære Rap-

porter stærkt, om der ikke netop samtidig fra en anden Kant var kommet noget nyt til at sætte hans Fantasi i Bevægelse.

Dette ny var „den tyske Frue“. Som tidligere nævnt lejede Skomagerfamilien det bedste Værelse ud, og skønt det var et gammelt Princip kun at leje til Herrer, saa man sig i denne Sommer dog nødsaget til i Mangel af bedre at modtage en kvindelig logerende. Det var en ældre tysk Dame, over hvis hele Person og Liv der hvilede et hemmelighedsfuldt, eventyrligt Skær, og som derfor i høj Grad interesserede Drengen i de faa Maaneder, hun boede hos hans Forældre. Alt hos hende var godt skikket til at fængsle ham og yde ham Erstatning for de manglende Krigsefterretninger. Hendes Bohave — „det kostbareste, han nogen Sinde havde set“ — i Forbindelse med de gammeldags Smykker og Nipsgenstande af Sølv og Perlemor, som hendes Chatol gemte, forlenede hende i hans Øjne med en ubeskrivelig Fornemhed. „Salen“ var som forvandlet til en Eventyrhave, efter at hun havde taget den i Besiddelse, og det var næsten med Ærefrygt, at han betraadte den, naar hun af og til kaldte ham ind til sig og gav ham Lov til paa nært Hold at betragte de mange Herligheder, der fandtes i Chatol og Dragkiste. Af og til kom hun ved saadanne Lejligheder med stærkt tilslørede Bemærkninger om sit tidligere Samkvem med en hel Række fyrstelige Personer. Uden at

sige noget bestemt forstod hun at give Drengen det Indtryk, at adskillige af de Ting, hun viste ham, var Gaver fra kronede Hoveder, og den Eventyrglans, der allerede i hans Øjne hvilede over hende, forøgedes naturligvis betydeligt ved disse forblommede Udtalelser. At hun i dybeste Alvor profeterede, at han skulde blive Digter, og sagde, at hans Ansigt lignede Goethes, nedsatte hende vel heller ikke i den tolvaarige Drengs Omdømme. I Novellen „Den tyske Frue“, hvor han 40 Aar senere skildrer denne lille Episode af sit Liv, viser han, at han stadig bevarede Fru Benz i velvillig Erindring. Hun havde jo ogsaa givet ham Stof til Drømme, givet hans Fantasi nok at tumle med og derved skubbet ham frem, om end kun lidt, ad den Vej, han efterhaanden kom til at følge. I Sammenligning hermed havde det kun lidt at sige, at hun viste sig i Besiddelse af den kedelige Fejl at være Kvartalsdranker, af hvilken Grund hun for Resten efter faa Maaneders Forløb blev opsagt til Fraflytning.

Af endnu større Betydning for Rudolf Schmidt blev dog et andet Bekendtskab, som han gjorde samme Aar. Hos Madam Clausen i Studiestræde traf han en Dag en Rekrut, Kristian Buemann, som han allerede tidligere havde set Karl tale med ude paa Fælleden. Det var en ung Eventyrer, Søn af en Prokurator i Skanderborg. Han havde gaaet i Aarhus Latinskole sammen med en af Karls ældre Brødre, men var efter en hel

Del gale Streger gaaet til Søs og havde i Løbet af faa Aar set det meste af de fem Verdensdele. Nu var han kommen hjem til Danmark for som frivillig at gaa med i Krigen.

De Oplevelser, denne Rekrut havde at fortælle om, gjorde ham øjeblikkelig til en stor Mand i den let paavirkelige Skomagersøns Øjne. Stum af Beundring hørte han Buemann fortælle om sin Deltagelse i Søslaget ved Vera Cruz, sin Fængsling i London paa Grund af en Duel, i hvilken han havde dræbt sin Modstander, eller sine mangfoldige andre Eventyr rundt om i Jordens forskellige Egne. Den fortællende, hvem det ikke var ubehageligt at finde en saa interesseret Tilhører, bad ham komme hjem til sig paa det Værelse, han beboede i Tornebuskegade, og det første Besøg her blev snart efterfulgt af flere. Inden længe var Rudolf Schmidt en daglig Gæst hos Buemann, og denne, hvis Stilling var meget ensom, følte sig baade smigret og oplivet ved den begavede og ildfulde Drengs Slutten sig til ham. Da han under Vaabenstilstanden traadte ud af det Jægerkor, i hvilket han havde staaet, fik han Dagen fuldstændig til sin Raadighed, og han begyndte da at give sin trofaste Beundrer Undervisning i levende Sprog og Astronomi.

Rigtignok var hans Fremgangsmaade ikke den heldigste. Den arme Dreng, der i Skolen var kommen saa vidt i Engelsk, at han lige havde læst nogle Kapitler af Walter Scotts „Tales of

a grandfather“, maatte nu tage fat paa Byrons „Beppo“ og til hver Time lære 30 Vers af denne Digtning, som han hverken forstod helt eller halvt. I Tysk var det „Faust“, der blev anvendt som Læsebog, og efter den et tungt anatomisk Værk. Men til Trods for det uheldige Bogvalg gjorde Eleven gode Fremskridt, og hans frivillige Lærer mente, at det var Synd og Skam, om han ikke kom til at studere.

Buemann havde begyndt denne Undervisning uden at tale med Rudolf Schmidts Forældre om Sagen. Først da Drengen henimod Jul fik Faare-syge og en kort Tid maatte holde Sengen, aflagde han et Besøg i Klareboderne. Det lykkedes ham ved denne Lejlighed at faa Faderen til at tage sin Søn ud af Møllers Skole og overlade det til ham at skaffe en passende Undervisning, der i Løbet af et Par Aar kunde gøre det muligt at slippe ind i en ikke alt for lav Klasse i Metropolitanskolen.

I Henhold til denne Bestemmelse sørgede Buemann i det følgende Par Aar stadig for Lærere til Drengen. I de Perioder, hvor der var Vaabenstilstand, læste han som hidtil selv de levende Sprog med ham, men saa snart Krigen brød ud igen, skaffede han en Stedfortræder og drog til Hæren. Som ovenfor berørt var hans egen Undervisning ikke i nogen Henseende afpasset efter Elevens Alder og Udviklingsstandpunkt. Alt, hvad der optog og interesserede ham

sely, maatte hans Myndling tilegne sig, saa godt han kunde. Den barnlige Forestillingskreds blev i Løbet af kort Tid udvidet, næsten med eksplosiv Kraft. Ved det stadige Pres blev Drengens Bevidsthed tvungen til at rumme meget mere, end den havde nogenlunde Plads til. Hans Horizont udvidedes paa en alt for unaturlig Maade. De temmelig snævert afstukne Grænser udviskedes, men i Stedet for en friere Udsigt mødte ham kun taagede, uklare Billeder, som han slet ikke var i Stand til at opfatte. Følgen blev, at der efter nogle Maaneders anstrengt Flid indtraadte en Slappelse. Det brogede, mangeartede Stof, der var proppet i ham, „begyndte at gaa i Gæring“ — for at bruge hans egne Ord. „Det boblede i mit Hoved som i en Heksekedel,“ siger han, „jeg gik om som i en fortvarende Rus, og en ordentlig, flittig Læsning blev mig ligefrem en Umulighed.“

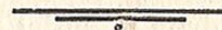
Naar hertil kommer, at han paa én Undtagelse nær (stud. theol. P. R. A. Herskind, nu Sognepræst i Tranebjerg paa Samsø) kun syntes daarligt om de Lærere, Buemann gav ham, vil man let kunne forstaa, at Resultatet ikke blev saa godt, som det var ønsket. Han selv kom efterhaanden til at nære en betydelig Mistillid til hele den spredte Undervisning, han fik. Da Buemann i Sommeren 1850 druknede i Slien og han saaledes kom til at savne dennes opstrammende Indflydelse,* fik Mistilliden en saadan Magt over ham, at han ligefrem manglede Mod

til at fortsætte, og da der efter hans Konfirmation et Par Maaneder senere skulde tages endelig Bestemmelse om, hvorvidt han skulde studere eller ikke, erklærede han bestemt, at han vilde afbryde sin Undervisning.

Derfor blev han dog ikke straks puttet ind paa et Kontor. Naar undtages, at han i Vinterens Løb gennemgik et Kursus i Bogholderi og udenlandsk Handelskorrespondance, var han fuldstændig sin egen Mand det første Aars Tid. Faderen havde ladet ham indtegne som Abonnent i et Lejebibliotek, og han benyttede sig til Gavns af den lette Adgang til Bøger, han derved fik. Dansk, tysk, fransk og engelsk Litteratur gennempløjedes Bind efter Bind — et Par Stykker om Dagen. Det var, som Herskind sagde, „et sandt Bogslugeri“. Samtidig begyndte han selv at digte. Da han en Dag havde hørt et Par Scener af „Hakon Jarl“ blive læst højt, var den Tanke pludselig dukket frem i ham, at saadan noget kunde han ogsaa skrive. Inden ret længe havde han bragt adskillige Digte paa Papiret — blandt andet en Række Stanzer om en døende Soldat paa Isted Hede, for hvem den danske Folkeaaand aabenbarer sig — og gjort Udkast til en Tragedie i fem Akter (à la Oehlschläger) med den gamle Romer Appius Claudius som Hovedperson.

Saaledes forløb et Aar. Det blev paa Tide for Skomagerfamilien at faa Sønnen anbragt i en

passende Stilling. „Adresseavisen“ blev studeret, Billetter indlagt, men der kom aldrig noget Svar. Saa gik Moderen rundt til forskellige Grosserere og derefter til Byens Boghandlere. Mange Steder maatte hun gaa forgæves, men hendes Udholdenhed førte dog omsider til et Resultat. Boghandler F. H. Eibe i Løvstræde manglede netop en Lærling, og da Rudolf Schmidt kunde præstere gode Vidnesbyrd, blev han antaget. Den 3die November 1851 tiltraadte han Pladsen.

er N. N. dog naaet Idealet nærmere end nogen anden samtidig Dansk og overhovedet naaet det nærmere end de fleste. Ved De, hvad han gjorde, da jeg engang i Vrede sagde ham, at Drummond — paa Forhængeligheden nær — var bygget over ham? Han købte sig Bogen til omhyggeligt Selvstudium!

Men det er dog ret forstaaeligt, at mere end én trak sig tilbage fra ham efter en saadan Omgang; de fleste staa jo, som han selv siger, Idealet ikke saa lidt fjernere end N. N.

III

1883 tvang Sygdom Rasmus Nielsen til at trække sig tilbage fra Universitetet. Det Røre, han i sin Tid havde vakt, mærkede man ikke mere til; Striden var lidt efter lidt ophørt, og Rudolf Schmidt maatte indrømme, at det tilsyneladende var sket, uden at de Tanker, han saa ildfuldt havde kæmpet for, var rykket Sejren blot et Hanefjed nærmere. Dette var en Skuffelse for ham, og han har sikkert med nogen Bitterhed forestillet sig, hvorledes alt maaske vilde have set ud, om den forgudede Lærer tillige havde været en viljestærk Fører.

Men hvor han mente at finde Sandheden, der maatte han blive, syntes det end nok saa haabøst. Kunde de Bestræbelser, han havde støttet,

ikke naa at sejre i hans Tid, saa vilde han dog vaage over dem, holde dem i Live, at de kunde overgives et senere Slægtled til fornyet Prøvelse. I Digtet „Nattevagt“,*) skrevet ved Rasmus Nielsens Død Aaret efter, hedder det:

— Og Vinden suser i de sorte Grene,
og Duggens Væde falder i mit Haar,
og Nattens Aande hvisker: du staa ene
og vil staa ene stadig gennem Aar!

Men lad om Foden Mørket være sænket,
og Kuldegysset gøre Pulsen svag:
til denne Venten dog mit Liv er lænket —
den Drøm, som avled' den, var ej Bedrag!

Som Olie lad i Lampen kun fortæres
min Ungdoms Haab, dens foraarsglade Mod:
jeg ved dog, Flammen i det skjulte næres
af Viljens Marv og af mit Hjertes Blod.

Jeg holder ud, til Natten den er omme;
og spruder Vægen med hver Draabe brændt,
vil ogsaa Tidens Konning dagmild komme
og selv erklære Vagten for fuldendt!

Foruden R. Nielsen mistede Rudolf Schmidt omkring Midten af Firserne endnu to af dem, der stod ham nærmest, idet hans Fader og Dr. C. Rosenberg begge døde den 3die December 1885. Ingen af de to Dødsfald kom overraskende, men de

*) „Dagbladet“ 12te Oktober 1884. Senere optrykt i „Tanker og Toner“ (1892).

betød begge et stort Tab for ham. Sin Fader havde han lige fra Barndomstiden holdt af og set op til med sønlig Beundring,*) og Dr. C. Rosenberg var maaske den af hans faa Venner, der havde været mest for ham. Da saa tilmed hans Hustru i det følgende Aar blev syg, endog saaledes, at hendes Sindstilstand gav Anledning til Bekymring, saa det jo næsten ud, som skulde alt, hvad der lysnede i hans Tilværelse, paa én Gang tages fra ham. I flere Breve fra de Maaneder, Fru Schmidt laa paa Hospitalet, klager han over, at ikke engang Arbejdet kan yde ham Trøst, da han paa Grund af Sorg og Græmmelse er ude af Stand til at frembringe noget som helst.

Den, der bragte ham mest Glæde og Adspredelse i denne Tid, var vistnok hans lille Hund, Bajer, der foran i denne Bog findes portrætteret sammen med Digteren. Den var efter hans eget Sigende et ganske ualmindeligt Dyr, der med samme Trofasthed og Forstaaelse delte gode og onde Dage med ham. Naar han arbejdede stærkt og fik meget udrettet i Løbet af kort Tid, tilskrev han Bajer en væsentlig Del af Æren derfor; den virkede inspirerende, paastod han. Da han saaledes paa fem Eftermiddage havde skrevet „Jochen Hinrichs“ (ca. 100 Sider), udtalte han i et Brev:

*) Saa længe Schmidt levede, vedblev han at fejre sin Faders Fødselsdag ved en lille Festlighed, til hvilken han indbød de fire—fem Mennesker, som den gamle Skomager havde plejet at ønske samlet paa denne Dag.

„— — — Ikke noksom har jeg i disse Dage kunnet paaskønne Samlivet med Bajer! I fem Eftermiddage har jeg faaet et Bord flyttet hen til Vinduet, thi ved mit Skrivebord var der intet Lys, og i fem Eftermiddage har han trolig siddet paa Bordet og støttet mig umaadelig, snart, under en øjeblikkelig Træthed, ved et opmuntrende Slik paa Næsen, snart, under en heldig Inspiration, ved et bifaldende Blik med sine runde, kulsorte Øjne, snart, i Tvivlstilfælde, ved de sarteste, til selve Kærnen indtrængende Antydninger, givne, ikke i plumpe Ord, men ved en Bevægelse med Ørerne, et Blink fra Øjenkrogene, en Krusning af Mundskindet, alt sammen umaadelig tydeligt og i høj Grad medvirkende til, at det rette blev fundet. Hans Omgang er i Sandhed dannende og udviklende.“

I Brev efter Brev kan man finde det kloge Dyr nævnt. Et Sted hedder det i Anledning af „Dronning Ingeborg“s Fuldendelse: „Aldrig har Bajer og jeg arbejdet med saadan Lethed!“ og et andet Sted: „Bajer og jeg har haft en heldig Dag og gjort „Paa Tivoli“ færdig.“ Vil Digteren i al Godmodighed bebrejde en af sine Venner noget, sker det tit i Udtryk som: „Bajer er fornærmet paa Dem, fordi De har gjort det og det“ — eller: „Bajer har en Høne, som han længes efter at plukke med Dem.“ Og som den forstod

at inspirere ham, naar han arbejdede, saaledes forstod den ogsaa at trøste ham, naar han var bedrøvet. Ved et Blik fra sine „dybe, buddhistiske Øjne“ kunde den lade ham forstaa, at den delte hans Sorg og bare længtes efter at kunne hjælpe ham. Saa talte han til den om alt, hvad der tyngede ham, og medens den stille sad og lyttede til hans Stemme, vidste den ved sine utallige Udtryksmaader at indskyde en opmuntrende Bemærkning nu og da — og naar Samtalen var endt, havde dens gode Vilje næsten altid sejret: Bajer havde faaet sin Herre i bedre Humør.*) —

Da Fru Schmidt kom hjem fra Hospitalet, var hun ikke saa glad og frejdig som tidligere. En sygelig Længsel efter at eje et Barn havde grebet hende og bidrog meget til at gøre hendes Sindsstemning mørk. Hun kunde ikke som forhen være det oplivende Element i Hjemmet; tværtimod — hun trængte selv til Opmuntring. Dette ramte Rudolf Schmidt saa meget haardere, som han netop henimod Slutningen af Firserne mere og mere følte sig trængt tilbage af den konsekvent gennemførte Modstand i Pressen. Det er ingen Sag at virke oplivende paa sine Omgivelser, naar

*) Morsomt nok var det lille Dyr netop født paa en af Rudolf Schmidts „Mærkedage“: Den 3die Novbr. 1851 kom han til Boghandelen, den 3die Novbr. 1853 havde han sin første Samtale med Heiberg, den 3die Novbr. 1863 skrev han sit Tilegnelsesdigt til Rasmus Nielsen, og den 3die Novbr. 1879 kom Bajer til Verden.

man selv har Medbør; men bliver der stillet Krav i den Retning paa en Tid, hvor Haab efter Haab brister, og hvor man kun møder Skuffelser alle Vegne, saa føles det som en uhyre Byrde, der lægges paa en.

Naar Schmidt alligevel efter en temmelig kort Pause kunde tage fat igen og i Aarene 1888—90 skrive en hel Række Noveller, Digte og Afhandlinger, skyldtes det især Fremkomsten af det ny Tidsskrift „Literatur og Kritik“. I dette, der blev udgivet af nuværende Professor Riis-Knudsen, indrømmedes der ham beredvilligt saa megen Plads, han ønskede, og Bevidstheden om, at han til enhver Tid kunde faa sine Ting anbragt uden først at skulle gaa adskillige Steder forgæves, virkede ret naturligt som en Spore og øgede i betydelig Grad Lysten til at producere. — Af hans Bidrag skal nævnes Digtet „Nikodemus. Et Karakterbillede“*), Novellerne „Den tyske Frue“ (et Stykke Selvbiografi; se Side 17—18), „Præst og Røver“, „Andet Aars Hyacinter“ m. fl., samt Afhandlingerne „Om Romantik og Realisme“, „Digtene i Levnet som i Værker“, „Riemer og Eckermann“. Desuden en Del mindre Digte, en dramatisk Episode: „Under Rædselsperioden“**) og endelig „Stamherren. Første Kapitel af en Roman“.***)

*) Findes sammen med Novellerne optrykt i „Nye Haandtegninger“.

**) Blev senere opført paa Dagmartheateret.

***) I flere Aar havde Schmidt syslet med Tanken om at

Det syntes imidlertid, som skulde det være Rudolf Schmidts Skæbne aldrig at faa ublandet Glæde af sit Forfatterskab. Naar Bladene anmeldte „Literatur og Kritik“, var det meget almindeligt, at man lod, som eksisterede hans Bidrag ikke, og da Tidsskriftet bragte en Artikel om ham af P. A. Rosenberg, gav det kun Anledning til, at man trak paa Skulderen og smilte overbærende. Saadanne Smaating virkede som giftige Naalestik og pinte hans ømfindtlige Karakter endnu mere end selv den mest gennemførte Nedrakken.

skrive en Roman. Desværre naaede han aldrig at faa mere end denne Begyndelse bragt paa Papiret.

DET SIDSTE TIAAR.

I

FOR anden Gang havde „Den forvandlede Konge“ faaet Rudolf Schmidt til at se Fremtiden lysere i Møde i den faste Tro, at nu vilde Strømmen vende sig og han selv naa frem til fuld Anerkendelse. Han mente, at hvad der var sket i Tyskland, dog i nogen Grad maatte indvirke paa Forholdene herhjemme, og at den tidligere nævnte Enakter, „Under Rædselsperioden“, kort efter blev opført paa Dagmartheateret uden straks at blive slaaet ned, syntes jo at bekræfte denne Antagelse. Han gav sig derfor med godt Humør til nærmere at udarbejde Planen til et Skuespil, som han længe havde haft i Tanker. Den 10de Januar 1891 begyndte Nedskrivningen, og den 15de Februar var „Udløst“ færdigt. Omtrent samtidig med, at han indleverede Stykket til det kgl. Teater, udsendte han den tidligere nævnte Samling „Nye Haandtegninger“ — i Parantes bemærket den sidste Bog, han opnaaede Honorar for — og alt syntes saaledes at tyde paa, at han gik en frugtbar Arbejdstid i Møde.

Men Skæbnen vilde det anderledes; Skuffel-

serne mødte som sædvanlig med stor Præcision. For det første blev Novellerne naturligvis ikke solgt i nogen Udstrækning, for det andet blev „Udløst“ refuseret, og for det tredje viste det sig, at „Den forvandlede Konge“ ikke, som han havde haft Grund til at haabe, vilde komme til Opførelse paa Dagmartheateret paa samme Tid, som det endnu spillede i Tyskland.*) Trods alt dette tabte Rudolf Schmidt dog endnu ikke Modet. Han var overbevist om, at hans sidste Arbejde nok skulde bringe ham Sejr, naar det kun lykkedes at faa det frem, og da Dagmartheateret antog det og lovede at opføre det allerede i Oktober samme Aar, følte han sig rolig og tryk.

Vidste man ikke, hvorledes det plejede at gaa Forfatteren, kunde man ogsaa nok have Grund til at vente en Succes paa „Udløst“. Det var lykkedes over en paa én Gang spændende og dybsindig Handling at bygge et baade fint og stærkt virkende Skuespil. De forskellige Karakterer var skarpt tegned, Replikskiftet livligt, og der fandtes næppe et eneste dødt Punkt i nogen af de tre Akter. Men hvad kunde det alt sammen nytte,

*) Efter at det var lykkedes at faa det kgl. Teater til at frigive Stykket, og endnu før det kom op i Tyskland, havde Dagmartheateret antaget det. Man ventede sig meget af at spille det, især da man kunde besætte Engelenes vanskelige Rolle med den samme Skuespillerinde (Fru Gjølring), der tidligere havde taget saa stærkt Bifald i den. Imidlertid blev Opførelsen stadig udsat, og til sidst løb det hele ud i Sandet.

naar en vel disciplineret Trup, der ikke tog det saa nøje med Midlerne, stod parat til for enhver Pris at forhindre Stykkets Scenelykke? Nogen Tid før det skulde op, kunde man i visse Blade finde smaa ondsindede Notitser, hvis Bestemmelse tydeligt nok var allerede paa Forhaand at berøve det enhver Interesse, og til Premièren mødte en lille, men udvalgt Flok af Hyssere, der meget energisk tog Kampen op med de klappende.

Thi klappet blev der, og det endda meget. Langt den overvejende Del af Publikum erklærede sig ved stærkt Bifald tilfreds med Forestillingen, og skulde en uhildet Tilskuere efter Tæppets Fald have udtalt sig om Stykkets Skæbne, vilde han sandsynligvis have spaaet det mange Opførelser.

Og alligevel blev det et Nederlag for Rudolf Schmidt. „Politiken“, der lige fra sin Tilblivelse havde været hans uforsonligste Modstander i hele Pressen, erklærede sammen med sine Eftersnakkere „Udløst“ for noget Juks, ja, en af de sidste insinuerede endogsaa, at de, der havde klappet, havde udført bestilt Arbejde. Som bekendt blev det dengang regnet for fint i litterære Spørgsmaal at have samme Mening som „Politiken“. Det hjalp derfor ikke noget, at de konservative Blade, der virkelig efterhaanden havde begyndt at vise Schmidt nogen Anerkendelse, gennemgaaende stillede sig ret velvilligt. Skulde Stykket have været reddet, maatte en Del af Pressen have optraadt lige saa

bestemt til Gunst for det, som en anden Del optraadte imod det. Haanlig Affejen fra den ene Side og Lunkenhed fra den anden maatte absolut gøre et negativt Indtryk paa Publikum. Derfor viste „Udløst“ sig ikke i Stand til at trække Hus, og efter ganske faa Opførelser blev det fuldstændig henlagt.

II

Paa Rudolf Schmidt virkede dette Udfald som et bedøvende Slag. Han følte, at han ikke mere havde Kraft til at fortsætte Kampen og derfor maatte opgive ethvert Haab om at bryde igennem den Ring, der adskilte ham fra Publikum. For ligesom at slaa dette fast for sig selv begyndte han at nedskrive sine Erindringer, som det lykkedes ham at faa „Husvennen“ til at offentliggøre. Da han var naaet til 1861, nægtede Bladet imidlertid at optage flere Afsnit, og da han ikke kunde vente at faa Fortsættelsen frem andetsteds, lagde han Arbejdet hen.

To Bøger skulde han dog endnu komme til at udsende, nemlig „Tanker og Toner, en Samling Digte“ (1892) og „Torquato Tasso, Sørge-spil i fire Akter“ (1894). Dem begge maatte han — ligesom „Udløst“ — lade trykke paa egen Bekostning, og naturligvis satte han Penge til paa dem.

I „Tanker og Toner“ samlede han en Del i forskellige Blade og Tidsskrifter offentliggjorte Digte, som han ønskede at efterlade sig i Bogform. Man

træffer her et Par af de smukkeste Mindedigte, som dansk Litteratur kan opvise („Rasmus Nielsen“, „Carl Rosenberg“) og ved Siden af dem fortællende Digte som „Karl Magnus og Roland“, „En Napoleonide“, „Den danske Kaptajn“ m. fl. Desuden en Række stærkt personlige Digte, hvor Forfatteren mere eller mindre direkte næsten analyserer sig selv for Læseren. De smukkeste af disse er vistnok „Regnefejl“ og „Kulier“. Følgende Linier, saa stolte og dog saa fulde af Vemod, citeres efter sidstnævnte:

Klangfarven i mit Sind den var en anden
end i de Tusinder af Sind omkring mig.
Min Tanke søgte frem ad egne Baner,
og just fordi jeg fatted dybt min Tid,
var ingen Sinde Tidens Guder mine.
— Jeg røgted Livets Gerning, som jeg kunde,
jeg aagred med mit Pund, som jeg forstod det;
men fremmed var jeg i et fremmed Land.
Fortvivlelsen om Hjertet ofte greb mig,
og Dagens Sol har tidlig gjort mig træt.

Dog i min Træthed svulmer en Forlængsel,
saa levende, saa løfterig, saa stærk,
mod Timen, da som Rosenflammers Ild,
der ganske fylder Havets brede Kumme,
det lysner for mit Syn — imens jeg venter
paa Bølgen, der i rytmisk lange Drag
vil bære bort mig til et Fædreland,
som aldrig jeg har kendt, men hvorfra Stemmer
lød i mit Øre stundom, naar jeg sang!

Da Samlingens Digte skyldes Tidsrummet 1874
—91, medens den ingenting indeholder fra Tiden

efter Skuffelsen med „Udløst“, bliver det Billede, den tegner af sin Forfatter, Billedet af en Mand, for hvem Udviklingen endnu ikke er endt. Den tager sig mere ud som et Kolon, der lover noget efterfølgende, end som et afsluttende Punktum.

Et saadant var den imidlertid. Rudolf Schmidt vidste det selv og satte det med velberaad Hu. Hvad der pinte ham mest bagefter, var Følelsen af, at der var saa meget, han ikke havde faaet sagt, saa meget, han kunde have udrettet, om Vilkaarrene havde været lidt gunstigere. Der var hans store Roman, til hvilken en ret udarbejdet Plan var færdig; der var den Bog om Rasmus Nielsen, som det havde været hans Ønske at skrive, og der var de mange Ideer til Skuespil, Digte og Noveller, der havde svirret i Hovedet paa ham, da Haabet om en Opgangsperiode fyldte ham. Alt dette maatte han lade bero, og det viste sig at falde ham endnu tungere, end han selv havde ventet.

Derfor var det, han i 1894 sprang sit eget Punktum over og føjede et nyt Led til Rækken af sine Arbejder. Mennesket fødes som Sangvinker, og selv efter nok saa mange Skuffelser viser det sig næsten altid, at en lille Rest af Haab har forputtet sig et eller andet Sted og er parat til ved given Lejlighed at stikke Hovedet frem. Saaledes ogsaa hos Rudolf Schmidt. Den Tanke greb ham, at hvis „Torquato Tasso“ kunde slaa igennem, saa var alt ikke tabt; der vilde endnu være Tid nok til at sejre.

Men naturligvis: Stykkets Skæbne belærte ham snart om, at han én Gang for alle maatte opgive den Slags Forhaabninger; det blev hverken spillet eller solgt. I øvrigt kan man heller ikke ved at læse det undgaa Indtrykket af, at han havde passeret sit Højdepunkt — eller maaske aldrig naaet det. „Torquato Tasso“ er et dygtigt og talentfuldt Arbejde, men Prikken over i'et — Gnisten, om man vil — den mangler.

III

Takket være en velvillig Kultusminister var Rudolf Schmidt kommen paa Finansloven og oppebar i sine sidste Aar 1500 Kroner aarlig. Han var saaledes ikke udsat for ligefrem at sulte ihjel, efter at hans Kræfter var opbrugt; men dette var ogsaa det eneste Lyspunkt i de sorgfulde Aar, han endnu levede.

Fru Schmidt havde aldrig været helt rask efter sin Sygdom i Firserne, og i 1893—95 var hun syg næsten uafbrudt. Først nødvendiggjordes et længere Ophold paa Oringe Sindssygeanstalt, og inden længe efter angrebes hun af en Bensygdom, der havde en Amputation til Følge. Fra den Tid af var hun en stakkels svagelig og tungsin dig Kvinde, for hvem Livet havde tabt enhver Tilløkkelse.

Der er ingen Grund til at dvæle ved dette Af snit af Rudolf Schmidts Liv. Man vil forstaa, hvor

sørgeligt og haabløst alt maatte se ud for ham. Han havde ikke været vant til synderlig Medgang; men tidligere havde han dog kunnet kæmpe mod det, der vilde ham til Livs. Nu saa han sig derimod baade i den ene og den anden Henseende henvist til at lægge Hænderne i Skødet og lade Sorgerne komme, som de vilde.

Henimod Slutningen af Halvfemserne begyndte hans hidtil saa stærke Helbred at undergraves, og ved Nytaarstid 1899 blev det ham klart, at det stundede mod Slutningen. Forskellige Sygdomme fik i Forening Kræfterne til lidt efter lidt at svinde, og den 5te April gjorde et Hjerteonde stille og smertefrit Ende paa hans Liv. Han blev begravet paa Frederiksberg Assistenskirkegaard, og paa Graven lod hans Enke Aaret efter sætte et Mindesmærke — en brudt Søjle — med den af ham selv ønskede Indskrift:

JEG HAR FRELST FUGLEN I MIT BRYST.

SLUTNING.

DET hedder i det foran nævnte Mindedigt over Dr. Rosenberg:

Har Manden endt sit Levnets Dag,
er ét, som frem'st der spørges om:
den Grund, hvorfra hans Handling kom,
dens Kildespring — hans Hjertelag!
Om grant han saa, det faar bero —
her spørges ej om ret og fejl;
her spørges om hans gode Tro —
den rene Viljes Spejl!

Dette Spørgsmaal har aldrig været stillet med Hensyn til Rudolf Schmidt. Man har talt om hans svage Sider, hans tit saa frastødende Væsen; men Hjertelaget — „den Grund, hvorfra hans Handling kom“ — og alle de Arbejder, han skænkede sit Folk, det har man ladet ligge alt sammen. Han var jo en Mand, som den offentlige Mening for længst havde dømt; hvorfor skulde man saa gøre sig den Ulejlighed at beskæftige sig videre med ham?

Forskellige Udtalelser, som han kom med i den sidste Tid, han levede, viste, at han under alle sine Sorger havde arbejdet med sig selv og

endelig faaet sit Regnestykke gjort op. Nu kendte han Resultatet, erklærede han til en af de Venner, han tidligere havde stødt fra sig, og han indsaa, at hans Skæbne for en stor Del var selvfor-skyldt. Han vilde aldrig være bleven den ensomme Mand, han blev, om han ikke havde nægtet at opfylde de Krav, „som Evnens Rigdom ej, men Sindets Tugt kun fyldestgør.“ — Dette Regnestykke og denne Del af hans Skæbne vedkommende imidlertid kun den snævre Kreds, han kom i Berøring med. For ingen af os andre ligger der nogen Undskyldning i hans Indrømmelse paa Dødslejet. Vi har kun at gøre med hans Arbejder, og Spørgsmaalet er for vort Vedkommende alene dette: skal vi fremdeles lade en Række af vore betydeligste Digterværker henligge uønsede, eller skal vi tage Digterens Sag op til fornyet Undersøgelse og resolut omstøde den gamle Dom? Der sidder rundt omkring i Landet enkelte, som jeg ved gerne vil være med til det sidste. De har — nærmest ved et Tilfælde — lært hans Bøger at kende og er derved kommen til at holde af ham. I nogle af hans efterladte Papirer, som jeg gennem en af hans Slægtninge er kommen i Besiddelse af, har jeg fundet Breve fra Folk, der ønskede at takke ham, fordi han havde lært dem at forstaa den Glæde og det Udbytte, en Digtning kan give. Men disse Mennesker er kun faa. Flertallet har det som den i Indledningen omtalte Præst: de har maaske hørt Forfatterens Navn, men har aldrig

følt sig fristet til at gøre sig bekendt med hans Arbejder.

At der vil komme en Oprejsning for Rudolf Schmidt, er utvivlsomt, og da der nu allerede er gaaet syv Aar, siden han døde, og vi til Sommer naar Halvfjerdsdaarsdagen for hans Fødsel, kan det saa i Grunden ikke være paa Tide at drage ham frem af den Afkrog, han saa ufortjent er puffed ind i, eller skal vi absolut overlade det til senere Slægter engang i Tiden at opdage „en ny Klassiker, hvis Samtid ikke var moden nok til at skatte ham“?

HOLGER JØRGENSEN

RUDOLF SCHMIDT

EN DIGTERSKÆBNE

ENHVER MAA YDE SIT OG
LADE EFTERTIDEN DØMME

KØBENHAVN
DET SCHØNBERGSKE FORLAG
ERNST BIERBERG & MICHAEL H. JENSEN
1906